

การศึกษาเปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าระหว่าง
ลาวพวนเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว กับไทยพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
และไทยพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย

A Comparison of Symbolic Textile Patterns
among the Lao Phuan in Chieng Kwang,
Lao People's Democratic Republic; the Thai
Phuan in Ban Mi, Lopburi Province; and the Thai
Phuan in Hat Siao, Sukhothai Province, Thailand

วาสนา บุญสม / Wasana Boonsom

*Faculty of Humanities and Social Science, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat
University, Phranakhon Si Ayutthaya 13000, Thailand*

Email: wsd05@hotmail.co.th

Abstract

This research in this article aimed to study, collect, organize, and compare symbolic patterns on the hand-woven textiles of the Lao Phuan in Chieng Kwang, Lao PDR; the Thai Phuan in Ban Mi, Lopburi Province, Thailand; and the Thai Phuan in Hat Siao, Amphur Si Satchanalai, Sukhothai Province, Thailand. Through fieldwork, the data were collected by observation, interviews, and recording on location in the three sites. The study found that the symbolic patterns on Phuan hand-woven textiles from all three areas reveal the people's identity and reflect dynamic socio-cultural dimensions which have major roles in their societies and economics. The Phuan people interpret these patterns in accordance with their beliefs. They have tried to preserve their colorful culture, including both the *mat mii* design of Ban Mi and the *tiin chok* design of Hat Siao which originated in and were inherited from the Lao Phuan of Chieng Kwang. Although there are similarities in the designs among the Phuan people, there are also some differences, influenced by the environmental contexts where they are found.

Keywords: Textile symbolic patterns, Phuan, Lao Phuan Chieng Kwang, Thai Phuan Ban Mi, Thai Phuan Hat Siao

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา รวบรวม จัดระบบ และเปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าทอมือของลาวพวนเชียงขวาง ไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเลี้ยว ศึกษาภาคสนามที่แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และตำบลหาดเลี้ยว อำเภอสรีษัณาลัย จังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย เนื่องจากลายผ้าบางลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนกำลังจะหายสาบสูญหรือขาดความนิยม วิธีรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกต สัมภาษณ์ ประกอบการบันทึกภาพและเสียง แล้วนำมาวิเคราะห์โดยการพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ไทยพวนบ้านหมี่และไทยพวนหาดเลี้ยว เป็นชนกลุ่มเดียวกับลาวพวนเชียงขวางที่เป็นต้นกำเนิดของเสื้อม่อฮ่อม ลายผ้ามัดหมี่และลายผ้าตีนจก สัญลักษณ์บนลายผ้าทอของชาวพวนทั้ง 3 พื้นที่ แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน สะท้อนมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีพลังแห่งชีวิต มีบทบาทควบคุมสังคมและบทบาทเชิงเศรษฐกิจ ชาวพวนต่างให้ความสำคัญกับการตีความสัญลักษณ์บนลายผ้าตามความเชื่อของกลุ่มชน ต่างพยายามรักษารวมถึงสืบทอดสืบวัฒนธรรมแห่งชาติพันธุ์ที่โดดเด่นและมีชีวิตชีวา การทอผ้าโดยเฉพาะลายผ้าของชาวพวน เป็นผลรวมของผลิตผลทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงรูปธรรมกับนามธรรมเข้าไว้ด้วยกัน แสดงถึงบทบาทผู้หญิงในฐานะผู้ผลิต ลายผ้าและสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนลายผ้าของชาวพวนทั้ง 3 พื้นที่ ไม่เพียงสร้างคุณค่าความงามแต่เป็นภาพความคิดของสังคมบนผืนผ้าที่มีระเบียบของสังคมกำกับอยู่ ลายผ้าสะท้อนวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรมทางวัตถุ ชาวพวนแต่ละพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะลายผ้าที่คล้ายคลึงกันในพื้นที่พยายามอนุรักษ์ลายผ้าดั้งเดิมของตนไว้ และมีลักษณะของลายผ้าที่แตกต่างกันไปบ้างตามอิทธิพลของสภาพแวดล้อม

คำสำคัญ: สัญลักษณ์บนลายผ้าของชาวพวน ลาวพวนเชียงขวาง ไทยพวนบ้านหมี่ ไทยพวนหาดเลี้ยว

บทนำ

ผ้าทอของลาวพวนเชียงขวางเป็นจุดกำเนิดของผ้าทอบ้านหมี่และผ้าทอหาดเลี้ยว ซึ่งมีอัตลักษณ์เป็นของตนเองและเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ ผ้าทอของชาวพวนไม่เพียงใช้แต่งตัว แต่เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงวิถีชีวิตชาวพวนสืบต่อมา

ชำนาน ทั้งเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สะท้อนอารยธรรมของชาวพวน ได้แสดง การสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษของการตั้งถิ่นฐาน นับเป็นส่วนประกอบสำคัญในการ เล่าเรื่องราว สืบสานความเป็นมา เป็นหลักฐานบ่งบอกเส้นทางการอพยพโยกย้าย ถิ่นฐานรวมถึงความเกี่ยวเนื่องและความแตกต่างของกลุ่มชน รวมถึงมีมิติของคุณค่า ทางจิตใจมีคุณภาพและมีความงามอันก่อให้เกิดสุนทรียภาพแก่ชีวิต แต่ทั้งนี้ลายผ้า บางลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนกำลังจะหายสาบสูญหรือขาดความนิยม เนื่องจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรมสิ่งทอได้ เข้ามาแทนที่ผ้าทอมือ (Rakphrom, 2015)

วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมมีลายผ้าเป็นของตนเอง โดยเฉพาะในอาเซียน ประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีผ้าเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนความเป็นรากเหง้าเดียวกัน Nimmaanheymin (1999: 3766) กล่าวถึงผ้าว่า “ผ้าโบราณเป็นเครื่องนุ่งห่มที่นำเอาฝ้าย ปอ และไหมมาทอ เป็นผืนผ้าได้มีมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และได้พัฒนาเรื่อยมาจนถึง ยุคปัจจุบัน ผ้าได้เจริญขึ้นมีการค้นคิดประดิษฐ์ใยสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ขึ้นมา ทอเป็นผ้าใช้อยู่ดาษดื่นในปัจจุบัน จนหาผ้าที่ทำจากฝ้ายใช้ได้ยาก” Phumin (2015) ผู้สร้างพิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กล่าวพอสรุปได้ว่า “ผ้าทอมือของลาวพวนในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว กับผ้าทอมือของไทยพวนในประเทศไทยมีบรรพบุรุษเดียวกัน ผ้าใน สมัยโบราณใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มที่นำมาจากฝ้าย ปอ หรือไหม มาทอเป็นผืนผ้า ตั้งแต่ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พัฒนาต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีการประดิษฐ์คิดค้นผ้า ใยสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ผ้าทอจากโรงงานอุตสาหกรรม ผ้าทอมือของชาวพวน เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน มีความจำเป็นที่พัฒนาเนื้อผ้าและลายผ้าควบคู่ไปกับการ ดำเนินชีวิตของชาวพวนสืบมา” การทอผ้าและการพัฒนาลายผ้ามีการถ่ายทอด ความรู้และการใช้จินตนาการสร้างสรรค์ภายในแต่ละครอบครัว ซึ่งเป็นหน้าที่ของ ผู้หญิงในการทอผ้า ทั้งนี้ลายผ้าแต่ละลายมีความหมายและสื่อความคิดเกี่ยวกับ วิธีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพวนทั้งในประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับประเทศไทย แต่ในปัจจุบัน นอกจาก

ผ้าทอมือแล้ว ยังมีผ้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม หากเปรียบเทียบผ้าทอมือกับผ้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม เห็นว่า ผ้าทอมือมีคุณค่าทางคุณภาพ คุณค่าทางจิตใจ โดยเฉพาะคุณค่าทางสุนทรีย์ภาพจากการประดิษฐ์ประดอย การใช้แรงใจถักทอลายผ้าให้สวยงามสดงดงาม เป็นสื่อแทนใจ กล่าวคือ มีมิติเชิงสุนทรีย์ภาพแก่ชีวิต ขณะที่ผ้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมมีคุณค่าเชิงปริมาณ มีมิติของปริมาณ มีมิติของมูลค่า กล่าวคือ มีจำนวนมากและราคาไม่แพง ผ้าทอมือกับผ้าจากโรงงาน จึงเป็นโลกคนละด้าน ซึ่งชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องรู้จักเลือกใช้ให้เหมาะสมแก่กาลเทศะ

ปัจจุบันการทอผ้ายังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นศิลปะที่มีอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศในอาเซียน โดยเฉพาะในประเทศไทย ไทยพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และไทยพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ที่อพยพมาจากดินแดนเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมทอผ้าที่สำคัญและสืบทอดกันมายาวนาน สัญลักษณ์ที่ปรากฏบนผืนผ้าของชาวพวน ที่สืบทอดมามีลักษณะที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เป็นสิ่งที่น่าศึกษาเรียนรู้

การศึกษาเปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าระหว่างลาวพวนเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับไทยพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และไทยพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย เนื่องจากไทยพวนหรือลาวพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้การเรียกลาวพวนหรือไทยพวนยึดพื้นที่ที่ชาวพวนอยู่อาศัยเป็นหลัก ซึ่งในอดีตมีถิ่นฐานตั้งเดิมอยู่ในเขตเมืองพวน แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และได้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหลายครั้งในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ อาศัยอยู่ทั่วไปในแถบภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคเหนือ ชาวพวนมีวัฒนธรรมทอผ้าที่มีชื่อเสียงไม่น้อย เช่น ไทยพวนที่บ้านหาดเสี้ยว บ้านหาดสูง อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีชื่อเสียงด้านการทอผ้าขึ้นด้นจงดงาม ไทยพวนที่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีชื่อเสียงด้านการทอผ้ามัดหมี่ เป็นต้น

ปัญหาของลายผ้าของชาวพวนบางลายได้หายสาบสูญไปมีอยู่หลายสาเหตุ เช่น หนุ่มสาวไปทำงานหรือประกอบอาชีพอื่นซึ่งมีรายได้มากกว่า ทำให้ขาดผู้สืบสานการเรียนรู้วิธีการทอผ้า ซึ่งเป็นงานละเอียดมีขั้นตอนซับซ้อนและใช้เวลา

ประกอบกับคนส่วนใหญ่นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทอจากโรงงานมากกว่าใช้ผ้าทอมือ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะราคาถูกกว่า แต่ในสภาพปัจจุบันมีผู้สนใจใช้ ผ้าทอมือมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีฐานะ ซึ่งช่วยพัฒนางานผ้าทออันทรงคุณค่าของชาวพวน เส้นฝ้ายหรือเส้นไหมสอดประสานกันเป็นลวดลายที่สวยงาม แต่จะลายเกิดจากการสังสมประสบการณ์ภูมิปัญญาและการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งต่างกันไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีแนวคิด ความเชื่อ และแรงศรัทธาประกอบกันจนเป็นลายเฉพาะของกลุ่มชน บ่งบอกได้ถึงตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มชนทั้งนี้อาจมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ และมีการรับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตน เกิดเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายของลวดลายที่ปรากฏบนผ้าทอ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชาติได้อย่างชัดเจน

ช่วงที่ผ่านมาพบว่า กระแสของระบบการตลาดได้เข้ามามีอิทธิพลกับกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอ มีการใช้แนวทางการส่งเสริมให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอรูปแบบใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเน้นกระบวนการผลิตที่เป็นแบบกึ่งอุตสาหกรรมจนทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมถูกแทนที่ด้วยระบบตลาด ผ้าทอที่ส่วนใหญ่มีลักษณะที่คล้ายๆ กัน ทำให้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มเลือนหายไป และมีลักษณะผ้าทอที่ไม่มีความโดดเด่นปริมาณ เพื่อออกสู่ตลาดจนทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชาติพันธุ์เลือนหายไปและทำให้ชุมชนเสื่อมความเป็นรากเหง้าของตนเอง และท้องถิ่น เป็นเรื่องที่น่าเสียดาย หากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของชาติจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะชาวพวนจะถูกกลืนหายไปตามกาลเวลา จนไม่หลงเหลือให้ลูกหลานได้สืบทอดและได้เห็นความงดงามของผืนผ้า และลวดลายที่แฝงไปด้วยภูมิปัญญา วิถีชีวิต แนวคิดต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การเก็บรักษาและอนุรักษ์เอาไว้ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความตระหนัก มีความรักและหวงแหนในอัตลักษณ์และตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษารวบรวมลวดลายบนผืนผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวพวน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์การทอผ้า มีลวดลายบนผืนผ้าที่งดงาม มีการสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นเอกสารต้นแบบที่เสมือนเป็นข้อมูลเติมเต็มแนวคิดและมุมมองของสังคม และเพื่อเก็บรวบรวมลวดลายบนผืนผ้าของชาวพวนให้คงอยู่

วัตถุประสงค

เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา รวบรวม จัดระบบ และเปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าทอของลาวพวนเชียงขวาง ไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้ข้อมูลส่วนใหญ่จากการลงพื้นที่ โดยการใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เป็นวิธีหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นงานวิจัยภาคสนามในลักษณะหลายพื้นที่ (multi-sited fieldwork)

1. พื้นที่-โครงการวิจัยนี้เน้นศึกษาเฉพาะชาวพวน 3 กลุ่ม โดยศึกษาและค้นคว้าข้อมูลที่เน้นความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้า ไม่ว่าจะเป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ผ้าที่ใช้ในงานพิธีต่างๆ และเผยแพร่ข้อมูลลวดลายผ้าของชนเผ่าดังกล่าว เป็นการวิจัยภาคสนาม ซึ่งมีพื้นที่ที่กำหนดไว้ 3 พื้นที่หลักๆ ได้แก่ 1) เชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และ 3) หาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย

2. วิธีการและหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก-การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (purposive sampling)

3. การเก็บข้อมูล-รวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์เป็นประเด็นหลัก ประกอบกับการบันทึกภาพลายผ้าพวนและบันทึกเสียงช่างทอผ้าหรือเจ้าของผ้าตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล-การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลโดยการนำลวดลายที่ได้มาจัดระบบและวิเคราะห์เปรียบเทียบสัญลักษณ์ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับลายผ้าวิเคราะห์เปรียบเทียบสัญลักษณ์โดยประยุกต์เข้ากับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic interaction) ของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ที่เน้นตัวผู้กระทำและการตีความหมายความจริงทางสังคมเป็นแนวทาง

5. การนำองค์ความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ลายผ้าของชาวพวนไปจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนประกอบด้วยคณะวิจัยไทย-ลาว นักศึกษาไทย-ลาว และวิทยากรท้องถิ่นไทย-ลาว ตลอดจนตัวแทนชุมชน ชุมชนละ 15 คน

6. การจัดเวทีอภิปรายในแต่ละพื้นที่-ให้ชุมชนรวมตัวอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ร่วมคิด (วางแผน) ร่วมทำ (แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่) ร่วมตรวจสอบ (ทำแล้วดีหรือไม่ดีอย่างไร) ร่วมผลประโยชน์ (เป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม) และร่วมพิจารณาหลักสูตรท้องถิ่น

ผลการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าระหว่างลาวพวนเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับไทยพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และไทยพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา รวบรวมและจัดระบบลายผ้า เปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าระหว่างลาวพวนเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับไทยพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และไทยพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของชาวพวน เริ่มจากขุนเจืองสร้างเมืองพวน ณ แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผ่านมา 3,000 กว่าปี ต่อมาเกิดจุดแยกในสมัยรัชกาลที่ 3 เมืองพวนเกิดภัยสงคราม ชาวพวนอพยพจากเมืองพวนเข้าสู่ประเทศไทย พ.ศ. 2558 เข้าสู่ประชาคมอาเซียน ไทย-ลาว เป็นสมาชิก ชาวพวน 3 พื้นที่ มีโอกาสได้กลับมาใกล้ชิดกันอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง (Boonsom, 2015: 28)

การรวบรวมและจัดระบบลายผ้าของชาวพวน จากการลงพื้นที่แขวงเชียงขวาง บ้านหมี่และหาดเสี้ยวพบว่า ลาวพวนเชียงขวางเป็นแหล่งกำเนิดเสื้อหม้อฮ่อม มีการทอผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ไทยพวนบ้านหมี่ชำนาญในการทอผ้ามัดหมี่ ขณะที่ไทยพวนหาดเสี้ยวชำนาญในการทอผ้าตีนจก ชาวพวนใน 3 พื้นที่ พยายามอนุรักษ์ลายผ้าดั้งเดิมของตนไว้ จากการ

พิจารณาผ้าทอมือของลาวพวนเชียงขวาง ไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยว จำนวนพื้นที่ละ 46 ผืน สรุปได้ว่ามีตัวอย่างชื่อลายต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางชื่อลายผ้าลาวพวนเชียงขวาง กับไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยว

ชื่อลายผ้า ลำดับที่	ลาวพวนเชียงขวาง	ไทยพวนบ้านหมี่	ไทยพวนหาดเสี้ยว
1	ลายนาค 2 หัว	ลายนาคน้อย	ลายน้ำอ่าง
2	ลายนาคปลิ้นหัวปลิ้นหาง	ลายขาเป๋	ลายสองท้อง
3	ลายนาคน้อย	ลายปลาสร้อยปลาชิว	ลายเครือน้อย
4	ลายนาคหางขอด	ลายเอื้อ	ลายเครือกลาง
5	ลายเงินเสี้ยน (เงินนาค)	ลายหัวปลีกับลายดอกผักแว่น	ลายเครือใหญ่
6	ลายผ้าขึ้น	ลายดอกแก้ว	ลายสี่ขอ
7	ลายผ้าเบี่ยง (ผ้าสไบ)	ลายเอี้ยงโม่ง	ลายমনสืบท
8	ลายผ้าคลุมไหล่	ลายขอ (ตะขอ)	ลายสิบสองหน่วยตัด
9	ลายผ้าพันคอ	ลายบัวคว่ำบัวหงาย	ลายแปดขอ
10	ลายตาราง	ลายเอื้อซด	ลายปราสาท
11	ลายตัวมอมใหญ่	ลายหมี่ลาย	ลายเดอะโรสออฟสุโขทัย
12	ลายตัวมอมน้อยลายมังกร	ลายเต้าน้อย	ลายพันคิง
13	ลายตัวนก	ลายหมาตุ้ม	ลายนกคุ้ม
14	ลายมังกรลายตัวกวาง (กวาง)	ลายโคมตั้ง	ลายนกคาบ
15	ลายตัวช้าง (ช้าง)	ลายอาเชียน	ลายดอกหมี่ (ลายผีเสื้อ)
16	ลายตัวหงส์	ลายรักษะลพบุรี	ลายพันปลา
17	ลายตัวเงือก	ลายปิยะวานร	ลายเครือขอ
18	ลายตัวผีเสื้อ	ลายหมามุ่ยน้อยกับ ลายช้างใหญ่หรือช้างเอราวัณ	ลายสร้อยพราว
19	ลายตากระรอกน้อย (กะโล)	ลายทับทิม	ลายสร้อยสา
20	ลายตัวปลา	ลายพันธุ์เครือ	ลายหางกะเปา
21	ลายดอกกุศ	ลายเอื้อดอกแก้ว	
22	ลายดอกจัน	ลายหวีกล้วย	
23	ลายดอกแก้ว	ลายต้นสน	
24	ลายดอกไม้	ลายแมงมุม	
25	ลายโคมน้อย	ลายขาเป๋หมาตุ้ม	
26	ลายขาเป๋	ลายตาข่าย	
27	ลายขอ	ลายเข็มขัดนาค	
28	ลายเครือขอ	ลายขอลูกโซ่	

ตารางที่ 1 ตารางชื่อลายผ้าลาวพวนเชียงขวาง กับไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยว (ต่อ)

ชื่อลายผ้า ลำดับที่	ลาวพวนเชียงขวาง	ไทยพวนบ้านหมี่	ไทยพวนหาดเสี้ยว
29	ลายแก่นมะเข้	ลายหมาจิ้งจอก	
30	ลายผักชี	ลายข้าวหลามตัดประยุกต์	
31	ลายกาบ	ลายขาเป้กับลายข้าวหลามตัด	
32	ลายเกล็ดปลา	ลายขอหมาตุ้ม	
33	ลายแสก (ซิกแซก)	ลายหมาตุ้มกับลายบัวคว่ำบัวหงาย	
34	ลายถ้ำปีว	ลายหมาตุ้มกับลายหมาจิ้ง	
35		ลายหัวปลีขาเป้	
36		ลายลูกศร	
37		ลูกศรประยุกต์กับ ลายโพธิ์ศรีดอกแก้ว	
38		ลายนกยูงประยุกต์หรือ นกยูงไทยพวนสัมพันธ์	
39		ลายเรือหงส์ประยุกต์	
40		ลายปลาหมึก	
41		ลายดอกพิกุล	
42		ลายมังกรกับลายแหวนนพเก้า	
43		ลายกระถางดอกไม้	
44		ลายสามหมี่	
45		ลายดาวล้อมเดือน	
46		ลายขอสัมพันธ์กับลายตะวันลับฟ้า	

การจัดระบบที่มาบนลายผ้าของชาวพวน 3 พื้นที่ ประมวลได้ว่ามีที่มาจาก รูปทรงเรขาคณิต ความเชื่อทางศาสนา และสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น สัตว์ พืช สิ่งของ เครื่องใช้ และอื่นๆ ตามจินตนาการของผู้ทอ การเปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าของลาวพวนเชียงขวาง ไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยวส่วนใหญ่มีการตีความที่มีความหมายคล้ายคลึงหรือเป็นไปในทิศทางและทำนองเดียวกัน เช่น ลายนาคร หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

การเปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าชาวพวน 3 พื้นที่ ผ้าแต่ละผืนประกอบด้วยหัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น ลายที่อยู่ตีนขึ้นมี 3 รูปแบบ คือ 1) ลายที่มาจากลายเรขาคณิต 2) ลายที่มาจากความเชื่อและทัศนคติ และ 3) ลายที่มาจาก

สิ่งที่อยู่รอบตัว เป็นลายที่มีรูปแบบตายตัว ลักษณะการวางรูปแบบในแต่ละลายเป็นลักษณะแบบสมมาตร มีลายหลักอยู่ตรงกลางและลายประกอบที่เหมือนกัน ขนาบอยู่ ลายที่มาจากลายเรขาคณิตนำรูปทรงเรขาคณิตต่างๆ มาใช้ เช่น รูปสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม เส้นตรง มาประกอบกันเป็นลวดลาย เช่น ลายนกนำรูปสามเหลี่ยม 2 รูป มาเชื่อมต่อกันโดยเส้นตรงประกอบกันเป็นรูปนก ลายที่มาจากความเชื่อและทัศนคติ นำความเชื่อทางศาสนามาเชื่อมโยงให้เกิด สิริมงคลแก่ผู้สวมใส่และผู้ทอ คือสิ่งที่คิดที่เห็นของคนในชุมชนเข้ามาใส่ เช่น รูปหงส์ เชื่อว่าเป็นนกหัสตินที่อยู่ในป่าหิมพานต์ ลายที่มาจากสิ่งที่อยู่รอบตัวนำสิ่งที่เห็นในชีวิตประจำวันมาใส่ เช่น ลายฟันปลาที่มีมาจากเกล็ด ลายเครือดอกต่างๆ มีที่มาจากต้นไม้ที่มีความสวยงามเชื่อมต่อกัน มาใส่ในผืนผ้าเชื่อมโยงกันหลายมิติ ลายผ้าของชาวพวนเป็นลายที่ปรากฏบนผืนผ้ามีความซับซ้อนของลวดลายไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นรูปนก หงส์ และลายสี่เหลี่ยมเป็นหลัก ทั้งนี้ลายผ้าชาวพวน 3 พื้นที่มีที่มาจากลายเรขาคณิตเป็นการนำรูปทรงเรขาคณิตต่างๆ มาประกอบใช้ ไม่ว่าจะเป็นรูปสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม ลายจากความเชื่อและทัศนคติ โดยในกลุ่มความเชื่อทางศาสนามาเชื่อมโยง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับผู้สวมใส่และผู้ทอ ลายจากสิ่งที่อยู่รอบตัวที่ผู้มัดสามารถเห็นได้ทั่วไปและเห็นว่าสวยงามจึงนำมามัดเป็นลายเป็นต้น

ผ้าทอของชาวพวนมีกรรมวิธีการผลิตลวดลายที่ละเอียดอ่อน สวยงาม มีสีสันสะดุดตาทั้งการมัดหมี่ การควบเส้น การจก การขีด และการแต้มสี ลายผ้าแฝงคติความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิต กลุ่มบ้านหมี่ชานัญการมัดหมี่ ผ้าขึ้นหมี่เปียง ผ้าขึ้นหมี่โลด ผ้าขึ้นหมี่ย้อย ผ้าขึ้นหมี่ล่าย ผ้าขึ้นหมี่คั่นและผ้าขึ้นหมี่หนูแอ่น นิยมต่อหัวขึ้นด้วยสีแดง สีเหลืองสลับเขียว กลุ่มหาดเสี้ยวชานัญในการจกและการเก็บขีดลงบนผืนผ้า จกด้านหน้าของผ้า ด้านหลังไม่เรียบร้อย ใช้คู่สีมากกว่าห้าสี เป็นสีฉูดฉาดสดใส มีลายหลักอยู่กลางผ้าจกและลายประกอบอยู่เชิงผ้าจก ทั้งนี้ที่เขียงขวางมีทั้งการมัดหมี่และการจกที่ชาวพวนยังคงนิยมสวมใส่ การแต่งกายผู้หญิงนุ่งซิ่นตีนจกต่อหัวต่อเอว คาดเข็มขัดเงิน สวมเสื้อคอกระเช้า เรียกว่า

เสื้ออีเป้าหรือเสื้อคอกระทะ ผู้ชายนุ่งโสร่งขาก้อม สวมเสื้อย้อมคราม หากไปทำบุญจะสวมใส่เสื้อผ้าฝ้ายสีขาว มีผ้าพาดบา ยังคงมีให้เห็น

ปัจจุบันผ้าทอของชาวพวนมีปัญหาที่เสี่ยงต่อการสูญหาย เนื่องจากผู้ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย ขาดผู้สนใจสืบทอดและระบบโรงงานเข้าไปมีบทบาทในชุมชนหมู่บ้าน การทอผ้าพื้นบ้านขาดการจัดองค์ความรู้ที่ดีและขาดระบบการจัดการที่ดี จำเป็นต้องหาทางอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่กันอย่างเร่งด่วน

อภิปรายผล

ลายผ้าทอมือที่คล้ายคลึงกันของลาวพวนเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับไทยพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และไทยพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย มักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เกษตรกรรมและสัตว์ ตลอดจนสิ่งที่อยู่รอบตัวซึ่งเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ยังคงเปลี่ยนแปลงไม่มากนักจากการสัมภาษณ์ชาวพวนทั้ง 3 พื้นที่ สะท้อนให้เห็นว่า ลายผ้าทอมือของลาวพวนเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กับไทยพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และไทยพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ประเทศไทย ที่ยังคงมีความคล้ายคลึงกัน น่าจะสืบเนื่องมาจากเหตุผล ได้แก่ (Boonsom, 2015: 212)

การที่ลาวพวนเชียงขวาง กับไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยว มีรากเหง้ามาจากที่เดียวกันเป็นพวนกลุ่มเดียวกันและใช้ภาษาเดียวกัน คือ ภาษาพวน สอดคล้องกับหลักฐานและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชาวพวนที่ Nohkham (2012: 32) เขียนไว้ว่า “ไทยพวนบ้านหมี่และไทยพวนหาดเสี้ยวอพยพมาจากเมืองพวน เชียงขวาง พุทธภาษาพวนซึ่งอยู่ในตระกูลไทย-ลาว สำเนียงพวน ซึ่งแสดงความเป็นกลุ่มชนเดียวกัน”

Boonsom (2015: 33) อธิบายว่า “การที่ลาวพวนเชียงขวาง กับไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยวยังคงมีความสัมพันธ์ทางเผ่าพันธุ์ที่ดีด้วยการติดต่อสื่อสารและไปมาหาสู่กันเป็นประจำของชาวพวนทั้ง 3 พื้นที่และก่อตั้งสมาคม

ไทย-ลาวเพื่อมิตรภาพ ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย ชมรมไทยพวนในแต่ละจังหวัด เป็นต้น แต่ละสมาคมและชมรมเหล่านี้ต่างทำหน้าที่ประสานและเชื่อมโยงสมาชิกชาวพวนให้รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน และนิยมแต่งงานเฉพาะในกลุ่มชาวพวนด้วยกัน ทำให้สามารถสืบทอดรักษาผ้าทอโดยเฉพาะลายผ้าทอมือที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนได้อย่างต่อเนื่อง และพยายามอนุรักษ์วิถีชีวิตและการทอผ้าโดยเฉพาะสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนลายผ้าดั้งเดิมของชาติพันธุ์ตนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ” ทั้งนี้มาจากจิตสำนึกร่วมและความภาคภูมิใจในความเป็นพวนที่พวกเขา มีที่สามารถแสดงความเป็นตัวตนและเชื่อมโยงความรู้สึกรักและผูกพันกันในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน โดยใช้ผ้าทอและสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนลายผ้าทอไม่ว่าจะเป็นผ้ามัดหมี่หรือผ้าตีนจกที่รู้ได้ทันทีว่าเป็นของชาวพวน มิติเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนผืนผ้าของลาวพวนเชียงขวาง ไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยว มีการใช้ลายผ้าสื่อความหมายในการจัดระเบียบสังคม โครงสร้างความคิด และอุดมการณ์ของสังคม ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้ควบคุมชุดความรู้ในการผลิตผ้าเป็นหลักสำคัญในการทอผ้า มีหน้าที่เลี้ยงลูกและทอผ้าอยู่กับบ้าน ทั้งนี้การทอผ้ามีส่วนช่วยคลายความเหงาของผู้หญิงลงได้ การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าและการผลิตเข้าไปยังลูกสาว น้องสาว หลานสาวเป็นทอดๆ ไป ลักษณะนี้คือการเรียนการสอนนอกระบบ ส่วนผู้ชายเป็นผู้ควบคุมชุดความรู้ในการผลิต สอดคล้องกับ Tangthawornsirikun (1998: 1) กล่าวว่า “มิติของผ้าได้สร้างรูปทรงเฉพาะที่เรียกว่า สี่เหลี่ยมผืนผ้า วัฒนธรรมเป็นคลังความรู้ของสังคม ส่วนลายผ้าเป็นคลังความรู้ของผู้หญิงในสังคม เพราะความสำคัญของลายผ้าสัมพันธ์กับความสำคัญของผู้หญิงโดยเฉพาะในสังคมไทยลาว”

ลายผ้าบันทึกระเบียบแบบแผนการจัดวางลายหลักและลายประกอบอยู่ในโครงสร้างของลายภายใต้หลักเกณฑ์ทางสังคมที่กำกับอยู่ และลายผ้าในฐานะสื่อสัญลักษณ์ของสังคม ลายผ้าเป็นภาพซ้ำๆ ที่สื่อความหมายที่หลากหลายในสังคมที่กระทำต่อปัจเจกและกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่ตอกย้ำพฤติกรรมและอุดมการณ์ทางสังคม การจัดวางลายผ้าบ่งชี้ถึงการจัดระเบียบทางสังคมและโครงสร้างความคิดในสังคม

สื่อความหมายเชิงอัตลักษณ์ชุมชนเป็นรากฐานความคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ทางสังคม ผ้าทอจึงเป็นสัญลักษณ์เชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ผ้าทอของไทยพวนยังสามารถนำไปใช้เป็นคำขวัญประจำอำเภอ เป็นรูปภาพประกอบป้ายทาง เป็นส่วนประกอบพิธีกรรม ประเพณีตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นสื่อสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ชุมชนและนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ดังคำขวัญบ้านหาดเสี้ยวที่ว่า “หนึ่งเดียวในสยาม ระเบียบงามผ้าตีนจก มรดกงานแห่ช้าง สืบตำนานงานกำฟ้า ดูนันทางานบุญบังไฟ ประทับใจ สังขานต์ผู้เฒ่า แต่ก่อนเก่าถิ่นทางน้ำ เลื่องลือนามประเพณีชาวไทยพวน” และคำขวัญจังหวัดสุโขทัยที่ว่า “มรดกล้ำเลิศ กำเนิดลายสือไทย เล่นไฟลอยกระทง มั่นคงพระพุทธศาสนา งามตาผ้าตีนจก สังคโลกทองโบราณ สักการแม่ย่าพ่อขุน รุ่งอรุณแห่งความสุข” เป็นไปในแนวเดียวกับคำขวัญบ้านหมี่ที่ว่า “อยู่ช้าอยู่ช้า วิถีวัฒนธรรมรุ่งเรือง เมืองผ้ามัดหมี่ สตรีแสนงาม” และคำขวัญจังหวัดลพบุรีที่ว่า “วังนารายณ์คู่บ้าน ศาลพระกาฬคู่เมือง ปรางค์สามยอดลือเลื่อง เมืองแห่งดินสอพอง แผ่นดินทองสมเด็จพระนารายณ์” ซึ่งชาวไทยพวนบ้านหมี่ได้นำสัญลักษณ์ประจำจังหวัดมาทำเป็นลายผ้า เป็นต้น

การศึกษาเปรียบเทียบสัญลักษณ์บนลายผ้าของชาวพวน 3 พื้นที่ในมิติเชิงสัญลักษณ์ยังแฝงไว้ด้วยมิติเชิงสังคม มิติเชิงจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ มิติเชิงวิชาการ และมิติเชิงเศรษฐศาสตร์ สอดคล้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของ Dewey (1980) ดังนี้

มิติเชิงสังคม การนำผ้าทอและลายผ้าไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและภูมิปัญญาของชาวพวน เกิดการประสานสัมพันธ์ของคนในชุมชนและสังคมชาวพวน การแบ่งบทบาทและหน้าที่ในการทำงานร่วมกัน ลายผ้าช่วยให้ได้รับความเพลิดเพลินเจริญใจ สามารถปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ ความผูกพันของคนในชุมชน การอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยกัน สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ให้ข้อคิดคติธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน และสิ่งแวดล้อม เช่น ลายเดือโรสองฟลุไซท์ ลายนกยูงไทยพวนสัมพันธ์ ลายถ้ำปีว เป็นต้น

มิติเชิงจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ ลายผ้าเป็นสื่อถ่ายทอดคำสอนปรัชญาทางศาสนา เผยแพร่สู่คนในชุมชน ใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

ให้แนวคิดในการดำรงชีวิตสังคมของชาวพวนควบคุมการผลิตผ้าของผู้หญิงด้วยบรรทัดฐานจากมาตรฐานของคู่ครอง ผู้เป็นภรรยาต้องทอผ้าได้ การมีคู่ครองเป็นการสร้างความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ในชุมชนหรือสังคม ลายผ้าใช้กำหนดการจัดประเภทปัจเจกชนและการตัดสินคุณค่าทางสังคม เป็นตัวอย่างความประพฤติของชาวบ้านในชุมชนให้สอดคล้องกับข้อตกลงของชุมชนหรือสังคมตามกฎหมาย ระเบียบประเพณีอันดีงาม เช่น นกคุ้ม ลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายเครือขอ เป็นต้น

มิติเชิงวิชาการ สัญลักษณ์ที่ปรากฏบนลายผ้าสามารถศึกษาได้ถึงสภาพภูมิศาสตร์ เช่น สภาพดินสภาพอากาศที่มีผลต่อการปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม และการปลูกฝ้าย ตลอดจนการประดิษฐ์เส้นใยสังเคราะห์ เป็นต้น นอกจากนี้สัญลักษณ์ที่ปรากฏบนลายผ้าทอมือยังให้ความรู้หลากหลายสาขาวิชา เช่น ศิลปหัตถกรรม ศิลปวัฒนธรรม ศิลปะการอาชีพ พัฒนาและเสริมสร้างภูมิปัญญา ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและความเป็นมาของชุมชนชาวพวน ความเชื่อ ค่านิยมสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ดำนาเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ดำนาชื่อบ้านนามเมือง ดังปรากฏลายผ้าเป็นลายถ้ำปิ่ว ลายดอกหมี ลายไผ่หนึ่ ลายนาถ เป็นต้น

มิติเชิงเศรษฐศาสตร์ การนำแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาปรับใช้ โดยใช้ความงามดั้งเดิมของผ้าทอและการออกแบบลายผ้า มาผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์จนเกิดลายและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ สร้างรายได้แก่ชุมชน สามารถยึดเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมเป็นการสร้างรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การทอผ้าและการออกแบบลายผ้าของชาวพวนเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายรายหัวในการแต่งกายตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ทั้งทางตรงและทางอ้อม นำไปสู่การแข่งขันทั้งในระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับภูมิภาค เช่น ลายอาเซียน ลายช้างเอราวัณ ลายผ้าเปียง เป็นต้น

ชาวพวนสามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายผ้า การทอผ้า และการออกแบบลายผ้า เช่น ไทยพวนบ้านหมี นักเรียนโรงเรียนปิยบุตร ได้รับรางวัลการออกแบบลายผ้ามัดหมี่จากการประกวดงานพัฒนานวัตกรรมศิลปหัตถกรรมระดับชาติ ปี พ.ศ. 2557 มีการจดลิขสิทธิ์ลายผ้า เช่น ลายอาเซียน ลายช้างเอราวัณ

ลายนกยูงไทยพวนสัมพันธ์ เป็นต้น กระบวนการจัดการคุณค่าของผ้าทอมือ เช่น การจัดตั้งกลุ่มสตรีอาสาผ้าทอ กลุ่มสหกรณ์ผ้าทอ เสื้อม่อฮ่อม ผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชุมชนและเป็นเอกลักษณ์ชุมชน

นอกจากนี้ชาวพวนยังมีการจัดงานลงช่วง คือ การทอผ้าของชาวพวนในเทศกาลต่าง ๆ โดยสลับกันเป็นเจ้าภาพในจังหวัดที่มีชาวพวนอยู่อาศัย และการที่ลาวพวนเชียงขวาง กับไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยว มีความรู้สึกประทับใจและผูกพันกับสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนลายผ้าทอที่สื่อความหมายเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความคิด และความเชื่อที่สืบทอดมาแต่อดีต กาลเวลาในอดีตไม่สามารถที่จะย้อนกลับคืนไปได้ และการรำลึกถึงอดีตในโลกของความเป็นจริงในปัจจุบันสามารถทำได้เพียงการจำลองเหตุการณ์ ประสบการณ์ หรือความรู้สึกประทับใจนั้น ๆ ขึ้นมาใหม่ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การที่ลายผ้าทอมือที่เป็นลายดั้งเดิมของลาวพวนเชียงขวาง กับไทยพวนบ้านหมี่ และไทยพวนหาดเสี้ยวมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันจากการตีความสัญลักษณ์โดยนัย ได้แก่ วิธีคิดที่แฝงอยู่บนผ้าแต่ละผืนอันเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากกลุ่มชนอื่น อาจเป็นเพราะมีรากเหง้าเดียวกันดังจะเห็นได้จากคำอธิบายของ Rakphrom (2015) ที่ได้กล่าวถึงผ้าทอของชาวพวนว่า “ลาวพวนเชียงขวางกับไทยพวนบ้านหมี่และไทยพวนหาดเสี้ยวมีรากเหง้าเดียวกัน มีผ้าทอโดยเฉพาะลายผ้าที่มีลักษณะเฉพาะของตนแตกต่างไปจากกลุ่มชนอื่น แม้จะมีการผสมผสานวัฒนธรรมที่อยู่ใกล้เคียง แต่จะยังคงรากเหง้าลายผ้าดั้งเดิมของตนไว้”

การตีความหมายเชิงสัญลักษณ์บนลายผ้าของชาวพวนทั้ง 3 พื้นที่ตามทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของ จอห์น ดิวอี้ พบว่า สัญลักษณ์บนลายผ้าของชาวพวนมีความหมายเชิงโครงสร้างทางวิธีคิด ลายผ้าพื้นบ้านของลาวพวนเชียงขวางและไทยพวนบ้านหมี่แสดงบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการรวมพลังศรัทธาของชุมชนไว้อย่างเข้มแข็ง มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตและชุมชนของตนเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนที่ร่วมจัดงานและร่วมกันพัฒนาชุมชนด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ตลอดจนแสดงออกถึงความภาคภูมิใจต่อผู้มีพระคุณซึ่งเป็นที่พึงพอใจที่ช่วยให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข (Boonsom, 2015: 214)

การทอผ้าและสัญลักษณ์บนลายผ้าของชาวพวนในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละครัวเรือน ต่างมีความร่วมมือร่วมใจและมีการแบ่งหน้าที่กันทำงานเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม การทอผ้าหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมแห่งตนไว้ท่ามกลางวิถีความเป็นไปในปัจจุบัน สัญลักษณ์ที่ปรากฏบนลายผ้าของชาวพวนจึงถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคม ทั้งนี้ในปัจจุบันมีรายการโทรทัศน์หลายรายการให้ความสนใจการทอผ้าของชาวพวน โดยการจัดทำรายการเกี่ยวกับผ้าทอของ ทั้ง 3 พื้นที่อย่างเป็นกระแสนิยมสวนทางกระแสโลกในยุคดิจิทัลได้อย่างน่าชื่นชม

ชาวพวนทั้ง 3 พื้นที่ที่สามารถปรับตัวเข้ากับบริบทที่ตนอยู่อาศัยอย่างกลมกลืนกันในด้านวัฒนธรรม ด้วยการผสมผสานลายผ้าพื้นบ้านของตนบางส่วนให้เข้ากับลายผ้าพื้นบ้านของถิ่นที่ตนอยู่อาศัย และการหยิบยืมลายผ้าพื้นบ้านบางอย่างของถิ่นที่ตนอยู่อาศัยรวมเข้ากับลายผ้าพื้นบ้านของตน ในขณะเดียวกันยังมีการรื้อฟื้น อนุรักษ์ และส่งเสริมเผยแพร่หรือสืบสานลายผาดั้งเดิม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของอดีตสะท้อนประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และเป็นสื่อให้รำลึกถึงชาติพันธุ์ของตนควบคู่ไปด้วย สัญลักษณ์บนลายผ้าของชาวพวนถือเป็นวัฒนธรรมแห่งชาติพันธุ์ที่ประสานความสัมพันธ์ของชาวพวนทั้งในไทยและลาวได้อย่างลึกซึ้ง สร้างความรัก ความผูกพัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความเป็นพวนได้ตราบนานทุกวันนี้ คาดว่าอนาคตอันใกล้ประเทศไทยจะเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมการทอผ้าแห่งอาเซียน

ข้อเสนอแนะ

ผู้นำชุมชนบ้านหมี่หาดเสี้ยวและเขียงขวางควรนำผลการวิจัยไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งเป็นนโยบายอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพวนซึ่งเป็นแหล่งสำคัญของประชาคมอาเซียนให้คงอยู่ ปรับปรุงให้ดีขึ้น และทำให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง โดยการเผยแพร่ข้อมูลด้วยสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นภาษาอังกฤษและภาษาในอาเซียน โดยเฉพาะการเผยแพร่ผลงานวิจัยไปสู่ชุมชนทั้ง

3 พื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งควรศึกษาเปรียบเทียบไทยพวนในประเทศไทยกับลาวพวนในแขวงบอลิคำไซในประเด็นอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น เรื่องเล่าพื้นบ้านและอื่นๆ เป็นต้น ควรศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบลายผ้าของชาวพวนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเด็นต่างๆ เช่น กลุ่มลาวเวียง ลาวโซ่ง เป็นต้น ตลอดจนควรศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากผ้า การศึกษาประเด็นเชิงลึก นำข้อมูลไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าให้มีคุณภาพทางด้านความงามและประโยชน์ใช้สอย และจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทอื่นๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนอย่างยั่งยืน

References

- Boonsom, W. (2015). *Karnsauksa preab teab prapanee puan Thai-puan, banmee, changwat Lopburi, prathet Thai preab teab Loa-puan, Cheang-Khwang, prathet satharanarat phrachatipatai phrachachonloa.* (In Thai) [A Comparative Study of Thai Phuan Folk Tradition in Ban Mi, Lopburi Province, Thailand and Loa Phuan in Chiang Khuang People's Republic of Loa]. Office of the Higher Education Commission.
- Dewey, J. (1980). **Symbolic Interaction.** Chicago: William, Benton.
- Nimmanahemmin, P. (Ed.) (1999). **Encyclopedia of the Central Thai Culture.** Bangkok: The Foundation of Thai Cultural Encyclopedia, Bank of Thai Commerce.
- Nohkham, C.K (2012). *Prawatsart muang Puan.* (In Thai) [The history of Phuan city]. Bangkok: Ruen Kaew Publishing.
- Tangthawornsirikun, C. (1998). *Sue sanyalak pha Loas-Weangchan.* (In Thai) [The symbols of Lao Wieng Chan woven textile]. Bangkok: Thailand Research Fund (TRF).

Interview

- Phumin, B. (2015, April 22). **Interview.** The founder of Antique Textile Museum, The Lao People's Democratic Republic.
- Rakphrom, W. (2015, February 2). **Interview.** The director of Ban Hin Pak Weaving Group.

